

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ імені ІВАНА ЧЕРНЯХОВСЬКОГО

Основи антикорупційної діяльності в Збройних Силах України

Заняття 1. Соціально-правова характеристика корупції

1. Сутність та поняття корупції.
2. Причини, види та наслідки корупції.
3. Поняття і класифікація основних принципів запобігання та протидії корупції.

**На свете нет моральных явлений, есть
только моральное истолкование
явлений.**

Фридрих Вильгельм Ницше

Термін корупція походить від сполучення латинських слів *correi* - обов'язкова причетність декількох представників однієї із сторін до однієї справи, а *ruptere* – порушувати, ламати, пошкоджувати, скасовувати. Так утворився самостійний термін – *corruptere*, що означає участь в діяльності декількох осіб, мета яких полягає у «псуванні», «руйнуванні», «пошкодженні» нормального розвитку судового процесу або процесу керування справами суспільства.

У загальному вигляді корупцію можна визначити як соціальне явище, яке охоплює всю сукупність діянь, пов'язаних з неправомірним використанням особами наданої їм влади та посадових повноважень з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб, а також інших правопорушень, що створюють умови для вчинення корупційних діянь або їх приховування.

Сутність корупції полягає у тому, що вона має: соціальну обумовленість; свою «ціну», яку платить суспільство за її існування; негативний вплив на всі сфери суспільного життя; транснаціональний характер; економічні, політичні, правові, психологічні та моральні аспекти; здатність постійно пристосовуватися до нових реалій життя.

Глибше й точніше з'ясувати соціальну сутність і правову природу корупції допомагає встановлення механізму корумпованої поведінки. Він може проявлятися у двох варіантах. В першому випадку має місце взаємодія двох суб'єктів, кожен з яких прагне задовольнити свої корисливі інтереси (скажімо, давання – одержання «хабара» неправомірної вигоди); у другому – корумпована поведінка зводиться до дій лише однієї особи, яка самостійно задовольняє корисливі інтереси, зловживаючи наданими їй посадовими повноваженнями (наприклад, розкрадання державного майна з використанням свого службового становища). Обидва варіанти об'єднують те, що суб'єкт корупційних діянь задовольняє власний інтерес чи інтереси третіх осіб за допомогою неправомірного використання наданих йому владних повноважень.

У кримінологічному аспекті корупція характеризується низкою ключових ознак: вона можлива лише у сфері діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування; її суб'єктом може бути тільки особа, наділена владою чи посадовими повноваженнями; корупційні відносини виникають внаслідок зловживання особою, наділеною владою чи посадовими повноваженнями, своїми повноваженнями. Тут вони виступають предметом торгу, в результаті якого суб'єкт одержує певні блага як матеріального, так і нематеріального характеру.

З прийняттям нового **Закону України «Про запобігання корупції» 14 жовтня 2014 року корупція визначається** як використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Таким чином особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування має ціль отримати неправомірну вигоду, а саме – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав. Зміст цього поняття визначає, що предметом неправомірної вигоди є: а) грошові кошти; б) інше майно; в) переваги; г) пільги; д) послуги; е) нематеріальні активи.

До загальних проблем породжених корупцією, відносяться ті, які властиві не тільки Україні але і більшості країн, що знаходяться в стадії модернізації, в першу чергу – переживають перехідний період від централізованої економіки до ринкової. Ось деякі з цих проблем.

- 1. Труднощі подолання спадку тоталітарного періоду.*
- 2. Економічний занепад і політична нестабільність.*
- 3. Нерозвиненість і недосконалість законодавства.*
- 4. Неефективність інститутів влади.*
- 5. Слабкість громадянського суспільства, відрив суспільства від влади.*
- 6. Неукоріненість демократичних політичних традицій.*

Проникненню корупції в політику сприяють:

Специфічні українські проблеми.

- 1. Слабкість судової системи*
- 2. Нерозвиненість правової свідомості населення*
- 3. Звична орієнтованість правоохоронних органів та їх представників на захист виключно "інтересів держави" і "загальнонародної власності"*
- 4. Традиція підпорядкування чиновників не закону, а інструкції та начальнику*

Специфіка перехідного періоду - змішання традицій і культурних стереотипів, свобода практично безперешкодної конвертації одних форм капіталу в інші. У результаті посадові особи розглядають свою службу як продовження ринку, а демократію трактують як свободу перетворення нормального ринку в ринок корупційних послуг.

Економічні умови корупції.

- 1. Приватизація державної власності завжди служить серйозним джерелом корупції. В Україні ця обставина ускладнювалася масштабністю приватизації і слабкістю контролю за її ходом.*
- 2. Виконання бюджету та розподіл бюджетних коштів - ще одна благодатна сфера для корупціонерів.*
- 3. Банківська сфера в Україні почала перетворюватися однією з перших - на рубежі 80-90-х років фактично відбувалася ненормативна приватизація суттєвої частини державного банківського сектора.*

Комерційний банк - юридична особа, якій на підставі ліцензії та чинного законодавства надано право здійснювати на комерційній основі банківські операції.

4. *Протизаконний лобізм в законодавчих органах* найважче піддається контролю і кримінальному переслідуванню, насамперед, через гіпертрофовану депутатську недоторканність. Саме тому, із загального числа посадових осіб, притягнутих до відповідальності за дії які можна кваліфікувати як корупцію, законодавці складають не більше 3%.
5. *Правоохоронні органи та економічна злочинність*, поєднуючись, утворюють середовище, яке є суттєвою перешкодою для боротьби з корупцією. Створюються "комплексні бригади", які заробляють гроші на розвалі кримінальних справ; за хабарі організовується тиск правоохоронних органів на конкурентів в комерційній сфері, ці ж кошти використовуються для вимагання; чимало фактів надходження працівників правоохоронних органів на службу ("за сумісництвом") в комерційні структури та створення таких під патронажем правоохоронців.

Умови для низової корупції. Соціологічні дослідження, які показують, що 98% автомобілістів хоч раз у житті давали хабар інспектору поліції, говорять не тільки про високий ступінь корумпованості цієї служби. Дані свідчать про широку корумпованість суспільної свідомості, про те, що низова корупція впроваджена в суспільну практику. Привабливість низової корупції в тому, що при мінімальному ризику для обох сторін вона має специфічні цінності не тільки для одержувача (або вимагача) хабара, а й для хабародавця.

1. *Житлово-комунальна сфера*, як показують соціологічні опитування населення, сприймається людьми як одна з найбільш корумпованих. Здавалося б, поява ринку житла мало призвести до зменшення корупції в цій сфері. Однак вкоріненість її тут надзвичайно міцна. Недостатньо ввести ринок житла. Потрібен також і ринок послуг у цій сфері, який повинен з'явитися в результаті реформи ЖКГ.

2. *Правоохоронні органи*, і насамперед поліція (міліція), знаходяться на другому місці.
  3. *Податки та митні збори* - прекрасне "живильне середовище" для низової корупції. Опитування багатостраждальних "човників" показали, що серед них практично немає тих, хто хоч раз не дав хабар митнику.
  4. *Призов на військову службу* в останні роки проходить з постійними труднощами.
- охорона здоров'я
  - освіта
  - збір штрафів та інших платежів з населення різними відомствами
  - видача дозволів на заняття різними видами діяльності
  - дозвіл на будівництво і наділення земельними ділянками
  - контроль з боку державних служб (пожежники, санепідемстанції тощо), від якого особливо страждає малий бізнес.

Прямий контакт влади з громадянином виникає в двох випадках.

Перший - коли влада повинна надати йому деякі послуги (дати дозвіл, надати довідку). У подібних ситуаціях корупції сприяє:

- збереження широкої сфери державних послуг, охоплених дозвільним принципом;
- незнання громадянами своїх прав на отримання послуг та обов'язків чиновників на їх надання;
- приховування чиновниками інформації про свої обов'язки і права громадян;
- ускладненість бюрократичних процедур;
- монополія відомств на надання послуг;
- структурні особливості органів влади, при яких одне відомство володіє повноваженнями як приймати владні рішення, так і надавати послуги.

Другий випадок - коли держава, виконуючи обмежуючу і регулюючу функції, зобов'язує громадянина поділитися своїми ресурсами, - стягнення обов'язкових платежів або накладення штрафів за порушення чинних норм.

У цих ситуаціях корупції сприяють наступні умови:

- відсутність зручних процедур реалізації громадянином своїх зобов'язань;
- неадекватність шкал штрафів, сприяюча ухиленню від їх сплати за допомогою хабарів;
- широкі можливості особистого розсуду чиновника при виборі санкцій.

До втрати морального імунітету підштовхують:

- згадуване вище відчуття нестабільності;
- низька зарплата, яка не відповідає кваліфікації і відповідальності роботи;
- несправедливість при просуванні по службі;
- хамство або некомпетентність начальника.

Боротися з цим можна, відповідним чином змінюючи систему державної служби. Ухвалення першого корупційного рішення може об'легшуватися інформаційним середовищем, навколишнього чиновника. Чесний чиновник, кожен день чув і читав одне і те ж: "У нас беруть усі!", Може почати сприймати себе білою вороною, невдахою, якому навіть хабарів ніхто не пропонує.

*Важлива особливість соціально-психологічного клімату в суспільстві, що сприяє процвітанню корупції, - **подвійний моральний стандарт**. З одного боку, корупція, особливо верхівкова, вважається суспільно неприйнятною. Це всіляко підтримується та буденною мораллю, і пресою, і політичною практикою, експлуатуючої антикорупційну тематику. З іншого боку, корупція, особливо низова, є прийнятною "за замовчуванням" частиною побуту.*

Продовжують існувати зони, майже закриті для дій правоохоронних органів. Звинувачення в корупції стали настільки повсякденними, що грань між нормою і відхиленням стирається

Наслідки корупції

Принципи запобігання і протидії корупції – керівні ідеї, основні засади, які напрацьовані практичною діяльністю суб'єктів протидії корупції та організованих злочинності, закріплені в нормативно-правових актах, регулюють суспільні відносини у даній сфері між її учасниками. У відповідності до вимог Закону України «Про запобігання корупції» діяльність із запобігання та протидії корупції ґрунтується на принципах:

- верховенства права;
- законності;
- комплексного здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів;
- пріоритетності запобіжних заходів;
- невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень;
- відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- участі громадськості у заходах щодо запобігання і протидії корупції, державного захисту осіб, які надають допомогу у здійсненні таких заходів;
- забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційним правопорушенням.